

Te Rōpū Taunaki ā-Minita mō Te Marautanga, Te Tupuranga ā Marautanga me Te Angitu

He Tuhinga Matapaki

Kōrero Mātauranga
Me kōrero tātou

**Whakaputahia ō whakaaro mōte
anamata o te mātauranga.**

Te Rōpū Taunaki ā-Minita mō Te Marautanga, Te Tupuranga ā Marautanga me Te Angitu: He Tuhinga Matapaki

Whakataki

Tēnā koutou katoa nā Te Rōpū Taunaki ā-Minita mō Te Marautanga, Te Tupuranga ā Marautanga me Te Angitu

E ū pūmau nei a Aotearoa ki tētahi pūnaha marautanga e whai wāhi mai ai ngā ākonga katoa ki ngā ara mātauranga me ngā ara o angitu, ki te ako me te mahi, otirā, ki te whakapau kaha mā tōna anō hapori. He tiro pae tawhiti tēnei, e rua tahi nei ōna pūtake, koia ko te mana taurite me te kairangi. Tā mātou e whakapono nei, me mātua whakakotahi ngā iwi katoa o tēnei whenua ki te waihanga i tētahi pūnaha, ka ako anō hoki taua pūnaha.

Kua oti i tō mātou rōpū ētahi huatau te whakawhanake hei whakatutuki i tēnei tiro pae tata. E hiahia ana mātou kia mōhio ki ō whakaaro mō aua huatau. Mā tō āwhina, ka haere tonu ngā whakapakaritanga me ngā whakamātautau i ngā huatau rā kia taea ai e mātou tētahi taunakitanga mārō te tāpae ki te Minita.

He tiro whānui

E tohu ana tēnei tuhinga i ō mātou huatau pitomata me ngā hiahia whakatutuki e kawea nei i aua huatau. I te tuatahi, ka whakamāramatia tō mātou tīrewa whakaaroaro mā te anga atu ki:

- ▷ ngā wero – e whakapātaritari nei i ō mātou whakaaro
- ▷ ngā mātāpono – e ārahi nei i ā mātou mahi
- ▷ ngā panga – e whiriwhirihia ana e mātou.

Ka whakakitea ai ō mātou huatau o te wā, mā te:

- ▷ whakaaturanga e kitea ai te hono ngātahi o ngā whakaaro
- ▷ te whakamārama i tēnā huatau, i tēnā huatau.

Tukua mai ōu whakaaro

Ka nui tō mātou hiahia kia tirohia e koe ēnei huatau me te whiwhi i ō kupu.

Kei te pae tukutuku Education Conversation ngā matatiki hei tautoko i ngā matapaki mō ngā huatau e rere ai pea i waenganui i ō koutou kura, hapori, whānau anō hoki. E taea ana te tuku i ō kupu whakahoki mā te hono ki ngā matapaki e whakatūria e tētahi mema o tō mātou tari ā-rohe i raro i te Tāhuhu o te Mātauranga, mā te karanga hui ki ō hoa mahi, ki tō whānau rānei, mā te tuku ā-rorohiko rānei.

He pātai tīmatanga

Kua whakatakotohia e mātou ētahi pātai hei mirimiri i te mahara kia puta ai a Kupu, a Whakaaro hoki mō ngā huatau pitomata me ōna pānga ki a koe, tō kura, ō ākongā, tō whānau me tō hapori. He pātai tīmatanga noa ēnei – Me he whakaaro anō ō koutou, ka nui tō mātou hīkaka kia rongo i ērā:

1. He aha tāu e whakaaro nei i a koe ka pānui i tēnei huatau mō te wā tuatahi?
2. He āhua rite tēnei huatau ki tētahi, kua mōhio kē koe e whakatinanahia ana taua huatau ki tōu kura, ki tētahi atu wāhi rānei?
3. He aha te tukanga hei whakawhanake i tēnei huatau, ka pēhea hoki/rānei e whakatinanahia ai?

Tukua mai ōu whakaaro. Kei a koe te tikanga, mēnā ka tukua mai ō whakaaro mō ngā huatau katoa, mō ērā noa iho rānei e tākirikiri nei i tō manawa.

Te angawā

Kua tuwhera te matapaki mō ngā huatau pitomata tae noa atu ki te toru tekau o Whiringa-ā-rangi. Mā ō kupu whakahoki e āwhina te whakairotanga mai o ngā kupu whakahau a Te Rōpū ki te Minita i te pito o te tau. Ki te hāpai te Minita i ētahi o ngā huatau, kāore hoki e kore, ka whakawhanakehia, ka whakapakaritia ērā huatau mā te mahi ngātahi me te rāngai.

Tō mātou tīrewa whakaaroaro

I tīmata tā mātou mahi i runga i te whakatakoto ripa tauārai hei taki i ngā whai whakaaro me ngā matapaki mō te marautanga, te tupuranga ā marautanga me te angitu. E hiahia ana mātou kia mōhio ki ō whakaaro, mēnā, i tika rānei tā mātou mātou mahi tae atu ki ngā huatau tonu.

Ngā wero – Challenges

Kua whakapuakina ēnei āhuratanga ki ngā wero matua e rua:

1. Kia whai wāhi ngā ākongā katoa ki te āta takahi i ngā ara kaupapa ako whai hua mā tētahi marautanga e whakamana nei i tō rātou ake tuakiri, ahurea hoki, horopaki takiwā, i tō rātou mana ake, pitomata hoki, ā, ka whanake tonu i runga i ō rātou ake manako me ō rātou hapori.
2. Kia whai wāhi ngā ākongā, ngā kaiako, ngā mātua, ngā whanau, ngā kaiārahi, ngā kaitiaki ā-kura me te Tāhuhu o te Mātauranga ki te whakatairanga, ki te urupare hoki i ngā tupuranga hiranga o te mātauranga a ngā ākongā katoa huri noa i Aotearoa, Māori mai, Tauīwi mai.

Ngā mātāpono – Principles

Kua oti i a mātou ētahi mātāpono hei taki i ā mātou mahi. E piri tahi ana ēnei mātāpono me ngā mātāpono e taki ana i ngā mahi me ngā kupu whakahau a ētahi atu rōpū i raro i te Hōtaka Hāpai Mātauranga. Tukua mai ō whakaaro, mēnā e ngaro ana tētahi āhuratanga, he whakaaro rānei ōu mō te whakairotanga ā-kupu i aua mātāpono.

Ka whai hua ā mātou urupare ki ēnei wero, mehemea ka:

1. Whakamana i te pitomata o ngā ākongā katoa, whakaatu hoki i te ngākaunui ki te ora o ia ākongā. Ka whakapuaretia ngā huarahi ako e hāngai pū ana ki ngā hiahia ake o ia ākongā, te whakatairanga i ō rātou mana ake, ka tautoko hoki i tā rātou whai i te mātauranga whai take me ngā pūkenga i roto i tā tātou marautanga ā-motu.
2. Whai kia waihangahia ngā rongoā e whai take nei ki roto ko te hunga whaipānga, inā rā, he mea waihangā “e te tangata, mā te tangata”.
3. Tūtohu i tō tātou noho tahitanga, iwi Māori, iwi Tauīwi hoki i raro i te maru o Te Tiriti o Waitangi, hei tūāpapa mō Aotearoa. Ka whakanuia hoki ngā reo huhua me ngā tini ahurea kia noho tau ai te tuakiri o ia ākongā. Kia waihangahia ngā momo huarahi whakaako e ū nei ngā tikanga Māori kia angitu ai te Māori hei Māori.
4. Hāpai i tētahi kōkiri ngātahi – whai mātauranga, ko te taurite o ngā hua akoranga te aronga nui. Ka whakatenatena i ngā mahi tahi, horapa tonu i ngā tirohanga whānui hei tautoko i ngā mahi ngātahitanga motuhenga ki waenganui i ngā ākongā, ngā whanau, ngā iwi me ngā hapori mā te mahi tahi. Kia whakanuia hoki, kei tēnā hapori, kei tēnā hapori tōna anō mārama ki te angitu.
5. Mātua whai kia taurite i) te māramatanga me te whai wāhitanga: ko tā te ākongā e whai wāhi nei ki te ako i raro i te Marautanga ā-Motu; ii) te ngāwari: te mana me ngā tikanga e taea ai ngā kura ki te waihangā marautanga ā-kura e kounga ana, e hāngai ana ki ā rātou akonga ake.
6. Ka puritia te māramatanga, puta noa i te pūnaha me te tautoko i te mārama tahitanga me ngā ōritenga i waenganui i *Te Whāriki (me Te Whāriki a te Kōhanga Reo); the New Zealand Curriculum me Te Marautanga o Aotearoa*.
7. Whakanuia te mana me te kounga o ngā kaiako; kia whakamānawatia ngā kaiako hei ngaio e tiaki nei i ā rātou ākongā; kia tautoko i ngā kaiako hei kaiwaihangā ako. Kia whakapakaritia ngā pūnaha ā-tari, ā-whakaako hoki e kaha ake ai te rere o ngā mahi mā ngā kaiako, ngā tumuaki, ngā poari me te pūnaha whānui.
8. Mārama ki ngā ākongā, ngā kaiako, ngā mātua, ngā whānau, ngā kaiārahi me te Tāhuhu ngā taipitopito mō te tupuranga ā-marautanga me te angitu e eke ai ā rātou mahi. Ka waihangahia, ka whakatinanahia hoki ngā hanga whakahoki kōrero e whai wāhi ai te katoa, puta noa i te pūnaha, ki te tuku whakaaro me te whai hua i ō rātou anō mōhiotanga, whakaaro hoki.

Ngā whakapātaritari e whiriwhirihia nei e mātou

Nō te rukutanga i ngā wero matua, kua tohua e mātou ētahi whakapātaritari tonu i roto i te pūnaha. E hiahia ana mātou kia mōhio ki ō whakaaro mō ēnei whakapātaritari me te pai, te aha rānei o ō mātou huatau pitomata hei whakatutuki i aua whakapātaritari.

Anei ētahi o aua whakapātaritari e whai ake nei:

- ▷ Ka pēhea te kōkiri tahi o te Marautanga ā-Motu me ētahi awenga kē, hei taki i ngā whakataunga mō ngā whakaakoranga ki ngā rohe kia whiwhi ai ia tamaiti i ngā hua o te mātauranga, e tika ana me whiwhi ia?¹
- ▷ Ka pēhea te whakapuare i ngā puna tautoko e taea ai e ngā kaiako me ngā kura te whakatina i te kanorautanga me te rerekētanga ki te manawa o ā rātou mahi whakaako, ā, kia ako te ākongā ki tētahi ao e tiaki nei i tō rātou ora.
- ▷ Ka pēhea tā mātou whakatikatika i ngā wero mā te whakawhānui atu i ngā momo tautoko me ngā momo āwhina hoki. Mehemea rānei, ka whai wāhi ki te tahitahi i te ‘papa’ mā te hoki atu ki te āta whakamahuki i ngā tuinga o te Marautanga ā-Motu, mā te pupuri i ngā hua o ia tuinga, me te mārāma anō ki ngā hua i roto i *Te Whāriki* me *Te Whāriki a te Kōhanga Reo* hei akoranga mā mātou?
- ▷ Ka pēhea te whakarite me te taunaki i te hanganga mai o ngā kaupapa here me ngā tikanga whakahaere e noho ai ngā tamariki katoa ki tētahi ao ako e pūmau nei ō rātou tuakiri, otirā, e tūturu tikanga rua nei te noho.
- ▷ Ka pēhea te whakahou i te tukanga whakawhitihiti kōrero me ngā matua, mai i te āhua ‘me hui’ kia rua ngā wā rīpoata i te tau, ki tētahi āhua e rērere kau ana te kōrerorero tahi i waenganui i ngā ākongā, ngā matua me ngā whānau. Ka tūtohua hoki, he whakahirahira rawa tēnei mō ngā ngātahitanga whai hua mō te ako a ngā tamariki te painga.
- ▷ Ka pēhea te whakatuwhera i ngā hurahi kia whai wāhi mai ai ngā whānau, ngā iwi me te hapori whānui ki te mahi ngātahi me ngā kura i tāna nei waihanga me te whakatinana i tētahi marautanga tiketike. Waihoki, ka whakamihia ngā horopaki kanorau me ngā tirohanga rerekē kia kore ai tētahi e noho tōrite i tētahi.
- ▷ E mārāma ana ki a mātou, ki te tirohia te mana taurite, e tirohia tahingia ana hoki te ‘whiwhi’ o ētahi. Ka pēhea tā te pūnaha mātauranga waihanga i tētahi ao e taurite ai ngā hua akoranga ki te katoa, i roto i tētahi āhua noho, ko tā te tamaiti ‘marautanga ki waho i te kura’ (te ako ōpaki, ōkawa rānei ki te kāinga, te ako noa hoki i ia rā, i ia rā) kua pāngia ki ngā āhutanga o ngā whānau, ngā take hauora, ngā take whare me ngā tautoko a te hapori?
- ▷ Kia whai wāhi ngā kaiako, ngā kaiārahi me ngā kura ki ngā puna tautoko e tika ana hei whakatutuki i ā rātou mahi, otirā, e kore hoki e aukati i tērā hunga whai pūkenga ki te waihanga i āna ake kōkiri, i āna ake mahi auaha i roto i te marautanga, te whakaako me te ako.
- ▷ Ka pēhea te waihanga pūnaha e riro ai mā ngā huatau me ngā tikanga whakahaere a ngā kaiako me ngā kaiārahi tonu ngā wāhi ngoikore e whakapakari ake, ko rātou tonu kei te kōtiritihi o auaha mō te whakaako me te ako.
- ▷ Ka pēhea tā mātou kaunake whakamua ki te wāhi, kāore he ‘takaroa’ o te pūnaha i waenganui i ngā whakamārama o ngā arotakenga me ngā puna tautoko e wātea ana mā ngā kaiako me ngā tini ākongā, inā rā, mā ngā ākongā kōawa Māori, ngā ākongā hauā me ngā ākongā whai take motuhake, tae atu ki ērā ākongā whai take pīroiroi, take tūhonohono hoki.

Whakaarohia he pūnaha kei te mau tonu ia ki te ako...

Ko te whakapae ia, ki te waihangahia he pūnaha e whai hua ai ngā ākongā katoa, me mātua waihanga i tētahi, ka ako hoki taua pūnaha. Kua whakahuihuitia ō mātou whakaaro e noho pokapū ai ki te whakatutuki i tēnei manako. Mā te hoahoa me ōna whakamārama i raro nei e whakataki ēnei whakaaro me ōna tuituinga.

1 For example, Te Marautanga o Te Aho Matua, other local curricula, Kāhui Ako achievement challenges.

Ka noho ko te koru hei whakataukī mō te hoahoa nei, māna ngā whāriki whakaaro e kawe mō te ako me te hua whanake o te ako, i a tātou ka tupu, tae atu ki te whakawhānuitanga o ngā kauwhanga e whai wāhi mai ai te mārāma, e ākina ai hoki tātou ki te whakawhānui i ō tātou whakaaro. Nō Aotearoa taketake te whakataukī koru nei, he whakaata i tā te ao Māori. He tohu tupu, he tohu whanake, engari, e ū tonu nei ki te whenua.

Kei tēnei hoahoa he pona hei tohu mai i te tokomaha o ngā tāngata e whai wāhi ana ki tētahi pūnaha e ako ana. Hei whakaatu ngā rārangi tūhonohono i ngā huatau, ngā wheako me ngā matauranga e rere ana i waenga i te tangata i a rātou e mahitahi ana ki te hāpai i ā tātou wawata mō ngā ākonga. Ko ngā pakiaka o te pohutukawa kei te papanga waiporoporo o te hoahoa he whakaū i te huatau o te pūnaha e ako ana, mā te hautō mai i ngā tuituinga kaha, mai i ngā wāmua mō te ako i āiane, ā, mō te wāheke anō hoki.

Hei waihanga i tētahi pūnaha ka ako, me...

...mārāma, he tūhonohono tētahi pūnaha ako. Me mātua mahi tahi **ngā tāngata**, puta noa i te pūnaha, ā, ka noho **ko te ākonga te aronga nui**. Mā **te ngātahitanga i waenganui i ngā kaiako me ngā whānau**, tae atu ki ngā hononga me **ngā rōpū whakatewhatewha ngātahi**.

Ko ngā huatau kei ngā porohita māwhero e kōrero ana mō ngā hononga ā-ako.

...ngā huarahi mā ngā tāngata tipu ai te mōhio ki te **whakatewhatewha me te arotake**. Mā aua pūkenga anō me **ngā mōhiotanga aromatawai, raraunga** hoki e taea ai e ngā tāngata te kite, te anga atu hoki ki te ako i a rātou e mahitahi ana ki te whakarangatira i ngā huarahi ako a ngā ākonga katoa.

Ko ngā huatau kei ngā porohita karaka e kōrero ana mō te āheinga o te pūnaha e ako ana.

...whai kia mārāma ngā manako o te marautanga ki ngā taumata ā-motu, ā-rohe hoki. Mā te whakamārāma i ngā **ara kauneke** puta noa i ngā wāhanga ako matua. Mā roto i te waihanga i ngā **pūtoi hopu akoranga**, ka kite ai ngā āhuetanga o te tupuranga ā marautanga o te ākonga, hei āwhina i te mana taurite, e taea tonutia ngā marautanga ā-motu, ā-rohe hoki te **whakawhanake, te whakapakari, te whakapai ake** hoki.

Ko ngā huatau kei te porohita kahurangi e kōrero ana mō te mārāma me te whakatutukitanga o ngā manako ā-marautanga mō ngā ākonga katoa.

Ka waihangahia he pūnaha, ka ako anō taua pūnaha: he huatau pītomata

Ki tēnei wāhanga, ka whakatakotoria ō mātou huatau mō tētahi pūnaha, ka ako anō taua pūnaha. Ka whakakitea ngā take, ngā kōkiritanga me ētahi tauira o ngā huatau nei.

Nā te mea, kāore tētahi pūnaha ako e taka noa i te rangi, ko te huatau matua ia, ko te “ū pūmau ki tētahi pūnaha ka ako”.

Anei ētahi atu huatau:

- ▷ Waihangatia he tukanga hei whakatipu i *Te Marautanga o Aotearoa* – Māori mai, Pākehā mai
 - ▷ Whakamāramatia ngā huarahi tupuranga mō te ākongā
 - ▷ Tautokona te waihanganga o te marautanga urupare hohoro ā-rohe
 - ▷ Waihangahia he pūtoi hopu akoranga ā-ākongā whai kiko, ka whakamātauria ai
 - ▷ Whakatipu pūkenga mō te aromatawai, te whakatewhatewha me te arotake
 - ▷ Whakapakaritia ngā rōpū whakatewhatewha ngātahi
 - ▷ Whakatipuria te hononga ako ki ngā mātua me ngā whānau
 - ▷ Whakatūria he taumarutanga mō te Marautanga me te Aromatawai.
-

Me ū pūmau ki tētahi pūnaha ka ako

Me pūmau ki tētahi pūnaha mātauranga – whakakotahi, tikanga rua hoki e noho pokapū nei te ākonga. Ko te marautanga ā-motu te pārekereke o te ako me te hunga whai wāhi mai ki te ako a te ākonga (te hunga pēnei i ngā kaiako, ngā mātua me ngā whānau, ngā poari kaitiaki ā-kura, ngā iwi, te tāhuhu o te mātauranga me ērā atu tari). Ka whai hua hoki tēnei hunga i te whāngai whakaaro ki a rātou anō me te whiriwhiri i ō rātou anō mōhio, i ā rātou anō wheako. Ka hangaia he hanga whakawhiti kōrerorero – tino mārama nei e taea ai e te hunga nei, puta noa i te pūnaha te ako tahi, ā, ka whai wāhi ngā tāngata whaipānga mai ki te kapo i ōna hua hei painga mō ngā ākonga.

He aha ia te kaupapa?

Ki tēnei whenua, nō te tau kotahi mano, e iwa rau, e toru tekau mā iwa i pūmau ai tōna ū ngātahi ki ngā hua akoranga – kairangi, taurite hoki mō ngā ākonga katoa, i te whakakitenga tuatahitanga o te whakaaro o Clarence Beeby rāua ko Peter Fraser e mea ana “all persons ... have a right as citizens to a free education of the kind for which they are best fitted and to the fullest extent of their powers.”

Ahakoia ngā tohu pikinga angitu mō ngā ākonga katoa ki te Taumata Tuarua NCEA, he rerekē rawa te āhua o ngā piro i riro i a rātou, horapa tonu i ngā rōpū iti o ngā ahurea maha. Ka pā tonu tēnei āhua ki ngā kōwhiringa mahi mā ngā ākonga Māori me ngā ākonga nō te Moana nui a Kiwa hoki.

Otirā, ko te nuinga o ngā taumata angitu o ā tātou ākonga, tērā kua mau tonu ki tōna taumata, kua heke haere rānei i ngā tau rua tekau kua pahure. He mea arotake tēnei āhua, puta noa i ngā taumata ako katoa e ētahi rangahau ā-ao. I roto i ngā rangahau ā-ao me ērā o te Aroturuki ā-Motu mō te Tupuranga ā Marautanga o te Ākonga, ka kitea te kaha rerekētanga o te angitu mō te Māori, ngā iwi o te Moana nui a Kiwa, me ngā iwi noho pōhara, ki tērā o te taupori whānui.

Ko te mahi tahi te ngako o te kaupapa nei kia ahu ai ki ētahi hua akoranga taurite. Mā te whakapuare i ngā tatau, ka whai wāhi te hunga whaipānga e taunaki nei i ngā ākonga (pēnei i ngā kaiako, ngā mātua, ngā whānau, ngā poari whakahaere, ngā iwi, Te Tāhuhu o te Mātauranga me ētahi atu whakahaere, tari hoki), ki ngā puna pārongo whāi kiko e hāngai ana ki te tupuranga ā marautanga me te angitu o te ākonga. Ko te tikanga ia, ka kapo ake te hunga whaipānga nei, puta noa i te pūnaha, i aua pārongo ki te:

- ▷ arotake i te kaha o ā rātou mahi
- ▷ ako
- ▷ mahi tahi e pakari ake ai tā rātou whakatipu tāngata papai ki te ao me te poipoi i te hauora
- ▷ whakaū i te tupuranga ā marautanga me te angitu o te ākonga.

He aha rānei ngā mahi?

Ki te ū pūmau ki tētahi pūnaha ka ako, me mahi tahi ōna tāngata nō ngā wāhanga katoa o te pūnaha mā ētahi tukanga, kounga nei te hanga kia:

- ▷ whakatauria ngā pārongo tupuranga me te angitu e tika ana mā te takitahi, ngā rōpū me ngā whakahaere i raro i te maru o te pūnaha mātauranga e taea e rātou te whakatutuki i ā rātou mahi
- ▷ waihangahia ngā ara kōrero e pai ai te whakawhitiwhiti kōrero, pārongo, urupare, whakaaro hoki a te katoa mō te tupuranga ā marautanga me te angitu, ahakoa kei tēhea wāhanga o te pūnaha te tangata e mahi ana
- ▷ tohatoha i ngā pārongo whai kiko mō te tupuranga ā marautanga me te angitu mā ētahi ara pakari rawa, ka karo ai i ngā taero poka noa, pēnei i te hoahoa whakataurite
- ▷ werohia te whakaaro i runga i ngā take o te tauritenga kore, te kotahitanga me te noho tikanga rua
- ▷ whakaatuhia tā rātou whakamahi i ngā pārongo mō te tupuranga ā marautanga me te angitu hei ārahi i ngā whakataunga, i tā rātou ako, hei whakakaha hoki i ā rātou mahi.

Ka pēhea te āhua?

Ka riro ana he pūnaha ako, ka hua ngā hononga ako, whai kiko ki ia taumata, ki ia taumata.

Ka whakamahi ngā tāngata whaipānga katoa i ngā pārongo whai hua ki āna whakataunga, ki te ako, me te whakapakari i a ia anō.

Ka waihangatia he tukanga hei whakatipu i Te Marautanga o Aotearoa – Māori mai, Pākehā mai

Ka waihangatia, ka whakatinanahia hoki he tukanga e rite tonu ai te arotakenga o *Te Marautanga o Aotearoa*. Mā konā e tika ai te tipu o te marautanga ā-motu nei hei whiriwhiri i ngā akoranga hou e pā ana ki ngā hiahia ako, ki ngā whakapuaretanga me ngā kaupapa matua ka puea ake.

He aha ia te kaupapa?

Ko te marautanga ā-motu i kāhititia nei, e mau ana *Te Marautanga o Aotearoa*, koia tonu te kaikōkiri whakamua i ngā kaupapa whakaako me te ako ki ngā kura me ngā hōtaka katoa i Aotearoa. Neke atu i te tekau tau tōna roa ki te whenua.

Ahako te whakahihī o ngā kainoho o Aotearoa, otirā, te hunga whakaako tonu o Aotearoa ki te āhua titiro whakamua me te hanga torowhānui o te marautanga ā-motu, ki te waihangahia he pūnaha ka ako, tēnā, me waihanga tētahi tukanga e hohoro ai tana urupare i ngā ako hou, ngā hiahia, ngā whakapuaretanga me ngā kaupapa e rerekē haere ana.

He aha rānei ngā mahi?

Ki te waihangahia tētahi tukanga hei whakawhanake i te marautanga ā-motu, Māori mai, Pākehā mai, ka whakatūria tētahi tukanga arohaehae, whakatewhatewha, arotake hoki e whai wāhi ai:

- ▷ ngā kaimahi puta noa i te pūnaha ki te āta mātakitaki, te āta mārama me te whai i te kaha, te aha rānei o te marautanga ā-motu i tana whakatutuki i ngā hiahia kanorau o ngā ākongā katoa
- ▷ te rangahau tahi i te ako pūnaha mō te marautanga ā-motu me te āhei ki te whakahou i aua akoranga hei whakaea i ngā akoranga waihanga o te marautanga ā-rohe. Otirā, e whai wāhi ana te marautanga ā-motu ki te whakapakari i te hanga me te whakamahinga ngā marautanga ā-rohe.
- ▷ ngā aroturuki me ngā arotake, kia kore ai te mārama me te tika e noho hei papa mō Moruki me Neke hohoro
- ▷ ngā whakataunga mō tētahi kōwhiringa e whakaturehia ai ngā arotake marautanga ā-motu ki tētahi mahere (hei tauira, hei ia tekau tau, neke atu).

Ka pēhea te āhua?

Ka riro ana i a tātou he tukanga tātari, whakatewhatewha, arotake hoki i te marautanga ā-motu, ka mōhio tātou (mā te tiro whakamuri), ka mārama ki a tātou (mā te tiro whakaroto), ka āhei hoki ki te urupare (mā te tiro whakamua) i te pai, i te ngoikore rānei o te marautanga ā-motu, i tāna whāngai i ngā hiahia kanorau o ngā ākongā katoa, puta noa i te pūnaha.

Whakamāramatia ngā huarahi tupuranga mō te ākongā

Hangaia, whakamātauria hoki ngā whakaahuatanga e rerekē ai te titiro ki ngā wāhi ako puta noa i *Te Marautanga o Aotearoa*. Ka huihuia mai ki ēnei wāhi ko ngā painga whakahirahira o ngā ākongā – ōna āhuatanga ā-tangata, ōna whanonga, ōna pūkenga matua me ōna mōhiotanga ki ngā kaupapa ako o te marautanga. Ka āta tohua te tupuranga o ngā kaupapa matua e pā ana ki ia wāhi i runga anō i ngā hua akoranga o *Te Whāriki*.

He aha te kaupapa?

Nā te rangiwhāwhā o ngā tuhinga i roto i te marautanga ā-motu, he wāhi uaua tonu kei roto mō ngā kura hei rapu i ngā kōrero whai kiko mō te ako a ngā ākongā. Me te aha, ka hanga uaua tonu te whakatau, me whakaako i te aha, me arotake hoki i te aha. E tohu ana te whāriki whakaaro nei, 'ngā taiwhanga ako' i tētahi ara hou, inā, he ara e tirohia whānuitia ai ngā huarahi ako o te ākongā, ka arotahi ai ki te katoa o te tamaiti me ngā take ako tae atu ki ngā kaupapa matua, me whāngai ki ia taumata ako.

Mā te whakaahua i te tupuranga ā marautanga ki ia taiwhanga whakahirahira e mārama ngātahi ai ki te katoa te āhua o te tupuranga puta noa i *Te Marautanga o Aotearoa*. Ka takoto ki ia taiwhanga he whakamārama ariari mō ngā hua akoranga, me mōhio, me mārama, me urupare hoki ngā kaiako, puta noa i ngā taumata o te marautanga. Ka taea e ngā kura te whakamahi i ngā whakamāramatanga nei hei āwhina i a rātou ki te waihanga i ā rātou ake marautanga ā-rohe, me te arotake i te kounga o ngā huarahi ako kei a rātou.

Mā ngā whakamāramatanga tupuranga nei ka puta ai he tauira mō ngā kura me ngā Kāhui Ako hei whakawhanake i ā rātou ake mahere tupuranga e uru ai ngā manakotanga me ngā kaupapa matua o te rohe.

He aha rānei ngā mahi?

Kia whakamāramatia ngā huarahi tupuranga me te angitu mō te ākongā, kāore e kore, ka tīpakohia ētahi whakaaro matua, kaupapa nui rānei e mau ana ko ngā āhutanga tiketike o te ako puta noa i te marautanga (hei tauira, ko te whai mārama mā ngā ara whakaraupapa ake, te whai whakaaro, te āta whakatewhatewha, me te whakatinana i te mahi).

Mā ia taiwhanga tupuranga e:

- ▷ raranga tahi ngā painga whakahirahira o ngā ākongā – ōna āhuatanga ā-tangata, ōna whanonga, ōna pūkenga matua me ōna mōhiotanga ka puta i ngā kaupeka ako
- ▷ tipu ake i runga i ngā hua akoranga i roto i *Te Whāriki*
- ▷ whiri kaha te taura here ki ngā tiro pae tawhiti o *Te Marautanga o Aotearoa*
- ▷ āta whakamārama tōna anō kaupapa, ka tautoko whānuitia ai e te hapori nui tonu
- ▷ whakauru ngā whakamahukitanga tupuranga ā marautanga i mua, i roto hoki i te Taumata Tahī o *Te Marautanga o Aotearoa* hei whāngai i ngā hiahia o ngā ākongā kanorau, pēnei i te hunga rangatahi whai take pīroiroi, take tūhonohono hoki
- ▷ whakamahi ngā matatiki me ngā rangahau hei taunaki i te hanganga o ngā whakamahukitanga papai, tūturu hoki e tohu ana i ngā wawata mō ngā ākongā (hei tauira, ngā tīrewa tupuranga o ngā ara mātauranga Pākehā, Māori hoki, ngā pūkenga e whakaū nei i te Taputapu Huarahi Mārama i roto i te Kete Taputapu o te Marautanga ā-Rohe Kāhui Ako, te Anga Tupuranga, ngā kitenga a te Aroturuki ā-Motu mō te Tupuranga ā Marautanga o te Ākongā, me ngā rangahau titiro roa, pēnei i te rangahau He Tamariki Tau, He Ākongā Tau me te Rangahau Titiro toa o Ōtepoti).

Ka pēhea te āhua?

Ka tohua ana ngā taiwhanga ako, matua me te whakatakoto tahi i ngā whakamahukitanga tupuranga ki ia o ēnei taiwhanga, ka puta ai he māramatanga tahi mō ngā take whai kiko ki ia ākonga, i tana piki ki ia taumata ako.

Mā tēnei mōhiotanga e whāngai atu ngā whakataunga e pā ana ki te waihanganga me te arotakenga o ngā marautanga ā-rohe a ngā kura, me te tautoko hoki i ngā kura me ōna kaiako ki te whakatewhatewha me te tātari iho i te kounga o ngā huarahi ako kei a rātou. Mā ngā taiwhanga hoki e tuari ētahi āwhina arataki, māna anō ngā ākonga me ōna kaitiaki e whakaaweawe, i a rātou ka whakarite i ngā huarahi ako hei taunaki i ngā rangatahi ki te whakaea i ō rātou wawata.

Tautokona te waihanganga o te marautanga urupare hohoro ā-rohe

Ka whakawhanakehia he taputapu, he rauemi hoki hei whakamahi tahi mā ngā kura me ngā kāhui ako i te taha o ngā tohu tupuranga. Me te aha, ka taea te waihanganga me te tātari i ā rātou marau ā-kura, marau ā-rohe rānei i waenganui i ngā ākongā, ngā mātua, ngā whānau, ngā iwi me ō rātou hapori whānui tonu. Mā konā ka whai wāhi ngā ākongā ki te ako tahi me ō rātou hapori, ki te āwhina hoki i a rātou ki ētahi horopaki tūturu e eke ana ki tā ngā uaratanga ā-rohe, ngā uiui ā-rohe me ngā kaupapa matua ā-rohe.

He aha ia te kaupapa?

Ko te waihanganga o tētahi marautanga ā-rohe, koia tēnā ko te whai whakaaro ki ngā wawata o *Te Marautanga o Aotearoa*, me ngā wawata o ngā kura – ōna ākongā, ngā mātua, ngā whānau, ngā hapū, ngā iwi me te hapori. Mā te arotake me te whakahou i te marautanga ā-rohe ka whai wāhi ai ngā ākongā, ngā kaiako, ngā kaiārahi me te hapori whānui ki te whakaaro tahi me te mahi tahi ki te whakatakoto i ētahi huarahi ako, whai kiko.

He aha rānei ngā mahi?

Me mātua whai ngā kura i ngā taputapu me ngā rauemi katoa e taea ai e rātou te mahi whakaltū marautanga ā-rohe. Mā te toro ki ngā āwhinatanga i ngā kura tonu, huri noa i Aotearoa ka oti ai ēnei rauemi te hanga. Etahi o ngā momo āwhinatanga, pēnei i:

- ▷ ngā huarahi ki te rapu i ngā whakaaro o ngā ākongā, ka whakaritea ana he whakatewhatewha hou
- ▷ ngā tauiratanga o ngā papa mahi tīmatanga hei whakaū, hei pikinga hoki i ngā mōhiotanga o ngā ākongā kua toka kē
- ▷ te whakatau me te urupare i ngā kaupapa matua o te rohe
- ▷ te rapu i ngā pātai nui a te hapori, ngā pātai tuatahitanga a ngā ākongā hoki/rānei
- ▷ ngā tauira mahere hei waihanganga i ngā whakatewhatewha tūhono – whai kiko, ngā ako ā-kaupapa, ngā ako ā-pātai, me te ako i raro i te waihanganga ā-tukupū
- ▷ ngā huarahi hei tautoko i ngā kaiako ki te whakamahere tahi
- ▷ ngā tauiratanga o ngā ara tupuranga, nā te kura tonu i hanga, me ngā tukanga i takahia ai e rātou
- ▷ te whakatakoto huarahi ā-rohe tonu hei whakatutuki i te reo, te tuakiri me te ahurea o ngā ākongā me ō rātou ake hiahia ako, kanorau
- ▷ ngā tukanga e whai wāhi ai ngā ākongā me ngā kaiako ki te wānanga i ngā hua me tā rātou mahi tahi i waenganui i ngā whakatewhatewha.

Mā te tautoko i te waihanganga o te marautanga urupare hohoro ā-rohe, ka tupu ai ngā pūkenga mā te whakapuare i ngā tatau ki ngā rōpū whakawhanake marautanga me ētahi huarahi ako ngaio i roto i te mahi waihanganga marautanga ā-rohe. Ka taea e te hunga whakaako te whai i ā rātou tohu waihanganga marautanga ā-rohe.

Ka pēhea te āhua?

Ka whai ana ngā kura i ētahi rauemi, taputapu papai ki te āwhina i te waihanganga me te arotakenga o tā rātou marautanga ā-rohe, kātahi ka kaha ake te mahi tahi mai a te ākongā, te mōhiotanga mō ngā kaupapa ako o te marautanga, ka pakari ake hoki ngā pūkenga o ngā kura. I tua i tēnā ka:

- ▷ mōhio ngā kura ki tō rātou hapori, hapū, iwi hoki hei momo whakahaere - e whai nei i ōna āhutanga hapori, ahurea, hītori, tōrangapū, ohanga hoki
 - ▷ whai wāhi ki tētahi hapori nui tonu
 - ▷ ako ngā ākongā me ō rātou tāngata awenga, ka whai i ō rātou tapuwae, ka whakapono hoki ō rātou tāngata awenga ki a rātou
 - ▷ tūtohua rātou mō ā rātou mahi hei mema nā tētahi hapori, hapū, iwi.
-

Waihangahia he pūtoi hopu akoranga ā-ākonga whai kiko ka whakamātauria ai

Ka waihangahia he pūtoi hopu akoranga ā-ākonga ake ka whakamātauria ai kia:

- ▷ mau ngā akoranga whai kiko
- ▷ taunaki i te kaunekehanga o ngā ākonga, puta noa i te pūnaha kura
- ▷ arotake, kia whakaatu hoki i te tupuranga o te ako, puta noa i te whānuitanga o *Te Marautanga o Aotearoa*.

He aha ia te kaupapa?

Mā ngā pūtoi hopu akoranga ā-ākonga nei e whakaahua te tupuranga o te ākonga ki tētehi wā e hiahiatia ana kia mau. Mā ia hopu akoranga e tohu mai ētahi mōhiotanga whai hua mō tōna tupuranga e hāngai ana ki ngā hua akoranga whānui, pēnei i tō rātou mōhio, mārama, ō rātou pūkenga, ora, mana ake, tae aku ki tō rātou rite, hiahia, āheinga hoki ki te mahi tahi me ō rātou kura me ngā hapori.

Mā tēnei hopunga e taki ngā kōrero mō ngā ekenga maha tonu, ngā aronga me ngā pūkenga ki ngā mātua, ngā whānau me ngā kaiako hou, ngā kura, ngā kaiwhakawhiwhi mahi, ngā wāhi ako rānei. Mēnā ka whakaae te ākonga, ka taea te tuari i ngā pārongo ā-ākonga ki kaupapa kē pēnei i ngā take rangahau, arotake, whakatakoto kaupapa here rānei. Ka taea te whakamahi i ā rātou hopu akoranga hei tohu angitu mō tētahi kaupapa hānga tonu, pēnei i te whakauru ki tētahi akoranga, te tono tūranga mahi rānei.

He aha rānei ngā mahi?

Ki te waihangahia, ki te whakamātauria hoki ngā pūtoi hopu akoranga ā-ākonga whai kiko, kāore e kore, ka anga te titiro ki:

- ▷ te waihanga me te whakamātau i tētahi hopu akoranga ā-ipurangi e hāngai ana ki ākonga tau 1-13
- ▷ te whakatau i ngā take matatapu kia riro ai mā ngā ākonga me ngā whānau tonu e kōwhiri ngā pārongo ka puta ki tua i te kāinga me te kura
- ▷ te āta tīpako i ngā whakamahukitanga tupuranga e whai hua ai mō ia ākonga
- ▷ te āta whakamārama i ngā kitenga me mātua whai hei tohu i te tupuranga o te ākonga
- ▷ whakatau ake, me pēhea te whakauru i ngā hopunga aromatawai ōkawa, ngā tohu mātauranga hoki/rānei, pēnei i te tohu angitu NCEA
- ▷ te whakatū taumata hei whakaatu i ngā ekenga me ngā pūkenga e hua ai mā roto i te hono tahi ki te whānau, te hapori, me ngā wheako mahi
- ▷ te mahi tahi ki ngā kaiwhakawhiwhi mahi me ngā whakahaere mātauranga hei tohu i ngā kōrero e hiahiatia ana me te tātari i ētahi momo kitenga hou, pēnei i ngā tauiratanga mahi nā te ākonga, ngā pūrākau ā-hiko me ngā mātakitakihanga a te hunga, tino mōhio ki te ākonga
- ▷ te whakatakoto i tētahi hopunga e pā ana ki ngā pūkenga tohu-moroiti
- ▷ te wānanga kaupapa mō te tango pārongo, te whakarāpopoto me te tiaki i ngā hopunga.

Ka pēhea te āhua?

Ka oti ana te waihanganga, te whakamātaunga me te whakatau i tētahi kōkiri hei hanga i ngā pūtoi hopu akoranga whai kiko, ka āhei ai mātou ki te hanga i tētahi pūnaha hopu akoranga e hāngai pū ana ki te āhua ake o te ākonga, otirā, ka taea hoki te tuari i ōna pārongo ki tangata kē.

Kei te ākonga te whakatau, ko tēhea akoranga whai kiko ka hopukina, te āhua o te hopu, tae atu ki ngā tāngata ka whai taringa ai ki ērā hopunga. Mā ēnei hopunga tō rātou tupuranga e aroturuki, ā rātou whakatau e āwhina i runga i ngā huarahi e hiahiatia ana e rātou te whai me ngā mahi me oti i a rātou kia tae ki tōna puāwaitanga. Tērā pea, ka pūmau ētahi āhua o ngā hopunga, ka tuwhera ai ki ētahi atu puta noa i te pūnaha. He puna pārongo ēnei hei wāhi ako, hei āwhina hoki i ngā whakataunga.

Whakatipu pūkenga mō te aromatawai, te whakatewhatewha me te arotake

Ka whakatipu pūkenga kia pakari ai te taha kohikohi, te wetewete, te whakamahia pārongo aromatawai hoki hei taunaki i te tupuranga me te angitu ki te ako i roto i *Te Marautanga o Aotearoa*. Ka whakatipuria, ka whakawhanakehia hoki ngā taputapu mō te aromatawai, ngā tukanga, te pānui me te tuhituhi hoki, otirā, ka noho mātārae ērā mō te taha whakatewhatewha me te aromatawai. Ka tuarhia ngā momo tautoko me tētahi tukanga tuku tohu kia tika ai te maha o ngā kaiako e mārāma ana ki te raraunga ki ia kura, kāhui ako hoki/rānei.

He aha ia te kaupapa?

Ko te pūnaha ka ako, koia tēnā ka tīkina e tana kaiwhaipānga he kitenga hei arotake i te kounga o ana mahi. Ka whakamahia tēnei pārongo hei whakautu i ngā pātai matua e toru e taea ai e tātou te whakakaha ake i te kounga o ngā akoranga a te ākongā : “E haere ana tātou ki hea?” “Mā hea atu haere ai?” “Ki hea i muri ake”? Koinei ngā pātai wāwāhi rangahau, tākirikiri matapaki mō te ako. Ki tā mātou, ko te “pūkenga arotake” tēnei.

Mō te pūkenga arotake nei, me tino mātau ngā pūkenga mō te aromatawai me ngā pūkenga raraunga hoki; inā rā, ko te hunga mātanga ki te hanga, te whakahaere, te arohaehae, te whakamārāma me te urupare i ngā pārongo me ngā raraunga aromatawai.

Ahakoia he nui te whakapau pūtea a Aotearoa me tōna whakapono hoki ki te waihanganga o ngā taputapu me ngā tikanga aromatawai, tērā tonu ngā taero e wero nei i tō tātou mārāma ki te hāpai tika i ēnei taputapu me ēnei tikanga kia kitea ai te kaha o ā tātou mahi mō runga i ngā hua e pā ana ki te whāinga tiketike o tā tātou marautanga ā-motu.

He aha rānei ngā mahi?

Ki te whakatipuria ngā pūkenga arotake, ka anga te titiro ki te:

- ▷ whakatakoto i ētahi akoranga kounga, whai pānga nui, ngaio hoki hei whakauka i ngā pūkenga whakatewhatewha, arotake hoki o ngā kaiako me ngā kaiārahi, tae atu ki ngā pūkenga raraunga, aromatawai hoki
- ▷ waihanga i tētahi akoranga ā-ipurangi me tētahi kaupapa pūkenga tohu-moroiti kia noho ai he kaiako whai pūkenga raraunga ki ia kura, ki ia Kāhui Ako hoki/rānei
- ▷ whāngai i ētahi mātauranga ngaio e pā ana ki ngā taputapu rorohiko e puare ai ngā huarahi ki tua mō ngā aromatawai matawā me ngā ara whakawhiti pārongo mō te tupuranga o te ākongā, me te rapu i ngā huarahi e māmā ake ai ngā mahi a te kaiako me ngā kaiārahi i aua taputapu
- ▷ ngā taputapu e whakamahia whānuitia ana i te wā nei hei arotake i ngā whāinga pūnaha ako me ngā kaupapa ako matua
- ▷ te tūtohu i ngā taputapu, me mau tonu, me ērā, ka whakahoungia
- ▷ te rapu i ētahi taputapu arotake, tikanga rānei, kāore anō kia puta noa, kua puta rānei ki wāhi kē, engari, kāore anō kia whakamahia i Aotearoa nei.

He pēhea nei tōna āhua?

Ka oti ana te wāhi mō ngā pūkenga whakatewhatewha me te arotake, ka mōhio ai te hunga whaipānga mai ki ngā pārongo, ka whai pūkenga hoki rātou mō ngā arotake hei whakatutuki i ā rātou mahi. Me te aha, kua kaha kē ake te aronga ki te tupuranga o te ākongā, puta noa i te pūnaha mā ngā akoranga rangatira.

Whakapakaritia ngā rōpū whakatewhatewha ngātahi

Ka whakapakaritia te hononga puta noa i ngā ara mātauranga Pākeha, Māori hoki i ērā āhua hei whakatipu i te puna pūkenga kia tautoko ai i te tupuranga o ngā ākongā katoa. Mā ēnei hononga ka hua ai ētahi pūkenga kanorau hei whakarongoā i ngā wero. Inā, e taea te whakawhiti, te whakamātau hoki i ngā hua o tētahi wāhi o te hononga ki tētahi atu horopaki. Mā ēnei hononga e taunaki ngā wawata e mau nā i ngā tuinga o te marautanga ā-motu, me ngā mahere rautaki mātauranga a ngā iwi.

He aha ia te kaupapa?

Ko tā ngā hononga me ngā ngātahitanga, i whakatūria i runga i ētahi whāinga, wero, mahi ngātahi hoki, he whakapuare i ngā tatau mō te hunga whakaako me ērā atu o te pūnaha ki te whakatipu me te whakawhiti mātauranga whakaako – e whai wāriu nei ki te ākongā.

He aha rānei ngā mahi?

Mā te whakapakari i ngā rōpū whakatewhatewha ngātahi i runga i te mātauranga ka whānui noa atu ngā ngātahitanga me ngā hononga, mā te mahi tahi, ā-kanohi, ā-rorohiko rānei. E pēnei ana ngā whakapuaretanga:

- ▷ ka tirohia kia mārama ki te āhua me te pakari o ngā hononga o te wā nei, puta noa i te pūnaha
- ▷ ka whakapakaritia te hononga i waenganui i ngā kaiwhakatakoto kaupapa here, ngā kairangahau me ngā kaiwhakatinana o te wā nei hei whakakaha ake i te marautanga, ngā mahi whakaako, ngā mahi ako me ngā aromatawai, me ērā i roto i ngā Hononga Whai Pūkenga
- ▷ ka whakatūria ngā wāhi ako me ētahi rauemi kia taea ai e ngā hononga nei te tuari i ō rātou mōhiotanga – he aha ngā āhua i eke, mō āhea, ki a wai, ki te aha rānei, ā, ki tēhea horopaki
- ▷ ka whakatūria ngā hononga kia rere ai te mātauranga mō ngā kaupapa nui o te wā nei me ērā o te pae tawhiti
- ▷ ka whakamātauria ngā hononga ā-ipuranga hei taunaki i ētahi rōpū-iti motuhake i waenganui i te pūnaha kura e kimi ana i ngā rongoā mō ngā wero whānui (hei tauira, ko ngā kura ara mātauranga Māori e tū taratahi ana)
- ▷ ka taunakitia te whakatūnga o ngā hononga e whai wāhi ai ngā mātua, ngā whānau, ngā iwi me te hapoti whānui ki te waihanga me te whakaako i tētahi marautanga ā-rohe, whai kiko.

Ka pēhea te āhua?

Ka whakapakaritia ana e mātou ngā hononga me ngā ngātahitanga, ka māmā ake ai mā ngā tāngata katoa puta noa i te pūnaha ki te whakawhiti whakaaro me ngā matatiki, te whakarongoā i ngā wero ā-mahi, te whakapātaritari i a rātou anō me te whakatipu i ngā whakaaro hou.

Mā ētahi momo whanaungatanga hou, hōhonu ake hoki i waenganui i ētahi tāngata e whai tahi ana i ngā mahi ōrite e toko ai te pitomata ki te waihanga i ngā huarahi ako, whai kiko, kāore anō kia takahia e tātou.

Whakatipuria te hononga ako ki ngā mātua me ngā whānau

Whakatipuria, horahia hoki ngā tikanga kounga tonu kia pai ai te rere o te kōrerorero tahi i waenganui i ngā kaiako, ngā ākonga, ngā mātua me ngā whānau. Me te mārama anō ki ngā hiahia rerekē o ngā mātua, ā, me whānui ngā ara whakawhitiwhiti korero e puta ai tētahi hononga ako, pakari te hanga. Me whiriwhiri, mēnā rānei ka whakamāmātia te tukanga hui me ngā mātua kia rua ngā wā rīpoata i te tau.

He aha ia te kaupapa?

E mōhio ana tātou, he nui ngā painga ka puta ki te ākonga, mēnā ka pakari ngā hononga i waenganui i ngā kaiako, ngā ākonga, ngā mātua me ngā whānau. Kia pakari tētahi hononga, me rērere kau te kōrerorero tahi i roto i ngā tāngata o taua hononga. Ki tēnei wā tonu, e taparere ana te kōrerorero tahi ki ngā kura maha i te mahi tuhi rīpoata kia rua ngā wā i te tau, ā, i te nuinga o te wā, ka whāwhai i te poto o te wā. Me te aha anō, ka taparere ngā whakataunga ngātahi, me pēhea te whakarahi me te whakakaha ake i ngā huarahi ako ki te kāinga me te kura.

He aha rānei ngā mahi?

Ko te whakatipu hononga i waenga i ngā mātua me ngā whānau ki ngā ara mātauranga reo e rua nei, ka anga te titiro ki:

- ▷ te rapu, te whakakaha me te tuari i ngā kōkiri papai
- ▷ te waihanga i ngā kōkiri me ngā taputapu tuari pārongo hou (mēnā me waihanga)
- ▷ te rapu me te rangahau i ngā kōwhiringa hiko e taea ai te tuari ā-matawā i ngā pārongo
- ▷ te rapu, te whakakaha me te tuari i ngā matatiki hei taunaki i ngā ākonga, kei te kāinga rātou e whai ana i te hōtaka poutama ako. Ka taunakitia hoki ngā hononga – kāinga ki te kura, kura ki te kāinga.

Ka pēhea te āhua?

Ka whakatipuria ana e mātou ngā hononga ako, ka tipu ai hoki ētahi matapaki hou i waenga i ngā ākonga, ngā mātua, ngā whānau me ngā kaiako. Ka mau roa kē ēnei matapaki, tē riro ai i te nakunaku.

Ka hōhonu ake te mārama o te hunga whakaako ki te āhua o ngā rauemi mō te reo, te ahurea, me te mātauranga o te kāinga, ka taea te whakauru ki te horopaki o te kura.

Ka whānui ake hoki te mārama o taua hunga ki ngā mahi ako i te kura me te wāhi tautoko mā rātou. Ka ākina ngā ākonga ki te tuitui i ngā hononga ako o tō rātou ao. E kore te mahi rīpoata e whai noa i tā te kaupapa here, engari kē, ka whai kia mahi ngātahi hei taunaki i te tupuranga o te ako a te hunga rangatahi.

Whakatūria he taumarutanga mō te marautanga me te aromatawai

E whai nei Tō Mātou Whakaruruhau kia whakatūria tētahi taumarutanga mō te marautanga me te aromatawai hei whakawhanake i te mōhiohio rarautanga me te aromatawai, puta noa i te pūnaha.

He aha tōna pūtake?

Ka hua mai te whakaakoranga kounga i te mōhiohio me te mātanga ki te marautanga, te ako a te tamariki me te aromatawai. Mā te whakatū i te Taumarutanga mō te Marautanga, te Whakaakoranga me te Aromatawai ka rite mai he wāhi e mārāma ana, e pono ana hei ārahi i ngā take ā-marautanga, ā-whakaakoranga, ā-aromatawai hoki.

He aha tōna mahi?

Ko tā te Taumarutanga mō te Marautanga, te Whakaakoranga me te Aromatawai he ārahi, he tohutohu hoki i runga te whakaaro:

- ▷ ka hora te kounga o ngā mahi marautanga, whakaako, aromatawai hoki puta noa i te pūnaha, hei tauira; mā te tuku he tauākī me te auau o te arotake i te āhua o te marautanga, te whakaakoranga me te aromatawai puta noa i te pūnaha
- ▷ mā konei e pai ake tō tātou mōhiohio mō te marautanga, te whakaakoranga me te aromatawai ki Aotearoa, hei tauira; mā te whakahaere i ngā mahi rangahau, whakawhanake hoki puta noa i te pūnaha, me te tiroiro i ngā tikanga whakamana i ngā kaiako kia whai koha rātou ki te puna mōhiohio matatini e tipu tonu ana.

He pēhea nei tōna āhua?

Ko te hōrapa te whāriki a te Taumarutanga mō te Marautanga, te Whakaakoranga me te Aromatawai mai i ngā puna kōhungahunga, ā, tae atu ki tuākana kei te kura tuarua, hei hāpai i ngā aro ako kia mārāma tonu. He take nui kia tau ai te whakaaro ki ngā wāhi katoa o te umanga, nōna tēnei hanga, nō reira ka whakaritea he huarahi kia whai wāhi atu rātou ki te taha kaitiakitanga me ngā ara whiriwhiri mahi ki roto ki, ki waho atu hoki, o te Taumarutanga. Ko ā te Taumarutanga tohutohu me tika kia werohia ngā tikanga o te wā, nā konei me kua ia e noho hei wāhanga nō te Tāhuhu o te Mātauranga, nō Matatū Aotearoa rānei.

Kua tukua ki te Uepu Tūtahi tā mātou e arotake ana i Ngā Kura o Āpōpō, he pepa e whakamārama ana i ō mātou whakaaro mō te Taumarutanga mō te Marautanga, te Whakaakoranga me te Aromatawai, kia tirohia e rātou tōna hanga me tōna wāhi i a rātou ka wānanga nei i te pūnaha mātauranga.